

ẢNH HƯỞNG CỦA ĐÔ THỊ HÓA ĐẾN SINH KẾ CỦA NGƯỜI DÂN NÔNG THÔN VEN ĐÔ

● NGUYỄN THỊ MINH THÚY

TÓM TẮT:

Việt Nam là một nước có tỷ trọng ngành nông nghiệp lớn, vì vậy vấn đề phát triển nông nghiệp, nông thôn, nông dân luôn luôn được Đảng và Nhà nước quan tâm. Quá trình đô thị hóa nông thôn, đặc biệt là nông thôn ven đô, khiến cho bộ mặt của nông thôn đổi thay vượt bậc, đời sống vật chất và tinh thần của người nông dân ngày càng được nâng cao. Tuy nhiên, cùng với quá trình đô thị hóa nông thôn, vấn đề đảm bảo sinh kế của người nông dân nông thôn trong quá trình đô thị hóa có vai trò vô cùng quan trọng. Trên cơ sở đó, bài viết phân tích một số tác động của đô thị hóa đến sinh kế của cộng đồng dân cư vùng ven đô trong quá trình đô thị hóa qua trường hợp xã Đình Xuyên, huyện Gia Lâm, thành phố Hà Nội. Đồng thời, đưa ra những giải pháp đảm bảo sinh kế bền vững cho cộng đồng dân cư ven đô dưới tác động của quá trình đô thị hóa, trong bối cảnh hội nhập và phát triển.

Từ khóa: đô thị hóa, sinh kế, người dân nông thôn ven đô.

1. Một số khái niệm cơ bản

1.1. Sinh kế

Ở Việt Nam, khái niệm sinh kế được giải thích trong Từ điển Tiếng Việt với nghĩa “sinh kế là việc làm để kiếm ăn, để mưu sống”. Trong giới nghiên cứu, khái niệm sinh kế mới chỉ xuất hiện trong thời gian gần đây trên cơ sở tiếp thu những nghiên cứu, khái niệm của các tác giả nước ngoài. Trong bài viết này, chúng tôi sử dụng thuật ngữ “sinh kế” với ý nghĩa là phương thức kiếm sống của cộng đồng người dân nông thôn ven đô, cụ thể như họ làm gì, làm như thế nào (trồng trọt, chăn nuôi, nghề thủ công, nghề tự do,...) để duy trì và phát triển cuộc sống của bản thân và gia đình.

1.2. Vùng ven đô

Khái niệm “vùng ven đô” là vùng trung gian giữa nội thị (nơi đã hoàn thành cơ bản quá trình đô thị hóa) với khu vực ngoại thành (nơi còn đậm chất nông thôn, mới bắt đầu hoặc đang trong quá trình đô thị hóa) của một vùng cụ thể¹. Như vậy, xã Đình Xuyên, huyện Gia Lâm, Hà Nội là một vùng nông thôn giáp ranh giữa thành phố Hà Nội và các vùng nông thôn ven đô Hà Nội, nơi người dân chủ yếu làm nghề nông nghiệp, các ngành nghề phi nông khác đang dần phát triển cùng với quá trình đô thị hóa tại đây.

2. Kết quả nghiên cứu

Nghiên cứu về sinh kế hiện nay của người dân

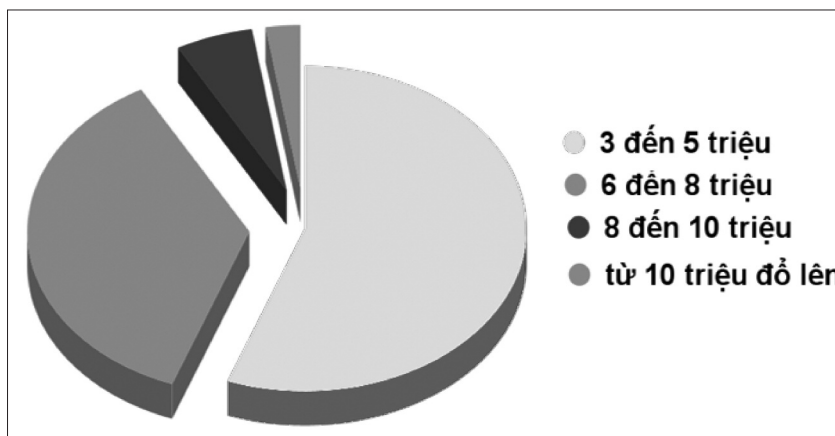
trên địa bàn xã Đình Xuyên cũng như về ảnh hưởng của đô thị hóa đến vốn sinh kế của người dân, chúng tôi đã tiến hành tìm hiểu về nguồn thu nhập chính hiện nay của người dân trên địa bàn xã. Qua quá trình khảo sát 160 người dân được phỏng vấn thì có 71 người dân (chiếm 44,4%) trả lời rằng hiện nay thu nhập chính của gia đình họ đến từ việc sản xuất nông nghiệp, 61 người (chiếm 38,1%) trả lời rằng thu nhập chính của gia đình họ đến từ việc buôn bán và dịch vụ, có 17 người (10,6%) nói rằng thu nhập của họ đến từ việc làm thuê, chỉ có 8 người (chiếm 5%) là thu nhập từ lương nhà nước và còn 1,9% còn lại (chiếm 3 số người trên tổng số người) là có thu nhập chính từ thủ công nghiệp.

Qua dữ liệu trên có thể thấy, hiện nay, người dân ở trên địa bàn xã Đình Xuyên không còn hoàn toàn sống vào nghề nông nghiệp nữa, đã có những gia đình sau khi chính quyền thu hồi đất nông nghiệp hoặc sau khi gia đình của họ quyết định bán đi mảnh đất của gia đình mình thì cũng lựa chọn việc chuyển đổi sinh kế sang làm ngành nghề khác. Điều này chứng minh cơ cấu kinh tế chuyển dịch theo hướng công nghiệp, tiểu thủ công nghiệp — thương mại dịch vụ - nông nghiệp. Các ngành thương mại dịch vụ phát triển đã góp phần tạo việc làm, thu hút lao động có việc làm thường xuyên và thu nhập ổn định cho người dân trên địa bàn xã.

Một câu hỏi nghiên cứu khác của chúng tôi về mức sống hiện nay của người dân trên khu vực xã Đình Xuyên, trong 160 người được hỏi có 89 người (chiếm 55,6%) trả lời thu nhập bình quân một tháng của họ hiện nay dao động từ 3 đến 5 triệu; 58 người (chiếm 32,6%) thì trả lời rằng thu nhập bình quân mỗi tháng của họ hiện tại dao động từ 6 đến 8 triệu; chỉ có 9 người được hỏi có

thu nhập bình quân từ 8 đến 10 triệu đồng (chiếm 5,6%), số người thu nhập trên 10 triệu đồng chỉ có 4 người (tức chỉ chiếm 2,5%). (Biểu đồ 1)

Biểu đồ 1: Thu nhập trung bình/ tháng hiện nay của người dân xã Đình Xuyên



Nguồn: Kết quả khảo sát của tác giả năm 2022

Với thu nhập của người dân xã Đình Xuyên như trên, tác giả mong muốn tìm hiểu đánh giá của người dân, so sánh xem mức thu nhập như vậy thì có cao hơn hay chỉ tương đương khoảng thời gian 5 năm trước. Theo anh H - 1 người dân ở Đình Xuyên chia sẻ: “Cùng với quá trình đô thị hóa, người dân trong xã không còn làm thuần nông nữa nên thu nhập cao hơn so với trước kia. Đời sống của người dân cũng khá hơn. Nhiều nhà còn sắm cả ô tô đẹp để đi làm rồi” (Nam, 52 tuổi, bán bia hơi, xóm 2 thôn Công Đình). Còn quan điểm của anh D lại cho rằng: “đời sống của người dân cao hơn là mặt bằng chung của cả nước rồi, chứ không chỉ là người dân trong xã. Hiện nay, người dân không hứng thú với nông nghiệp nữa, chủ yếu là cấy để đủ gạo ăn thôi chứ còn tính thu nhập thì ở những công việc khác” (Nam, 39 tuổi, nghề xây dựng, xóm 6 thôn Công Đình).

Do là xã giáp ranh với thủ đô, nên việc người dân nông thôn tại xã có thể tạo thu nhập cho chính mình bằng nhiều cách khác nhau. Có người mua rau ở xã rồi mang vào thành phố bán kiếm lời, có người lại vào thủ đô để tìm những công việc ổn định hơn như thu gom đồng nát, giúp việc theo

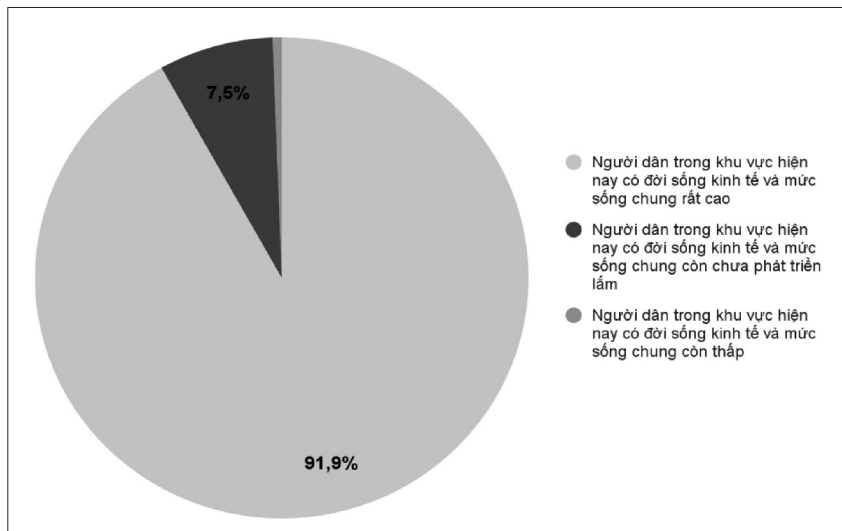
giờ,... Tất cả những công việc đó được người dân trong xã coi là công việc thời vụ. Chị P cho rằng: “bây giờ làm nông nghiệp cũng toàn máy móc cả nên nhàn hơn rồi. Ngoài thời gian làm ruộng tại nhà, tôi vẫn vào thành phố dọn nhà thuê theo giờ, thu nhập cũng khá, thời gian giáp Tết còn làm không kịp” (Nữ, 56 tuổi, nông dân, xóm 7 thôn Tế Xuyên).

Cùng với chính sách phát triển đô thị của Đảng và Nhà nước, chính quyền xã đã tiến hành thu hồi đất nông nghiệp tại một số vùng để xây dựng khu công nghiệp, nhà máy hoặc mở đường giao thông. Từ đó người dân đã mất đất sản xuất nông nghiệp, chuyển sinh kế sang làm ngành nghề khác. Theo chị X: “gia đình tôi bị thu hồi đất nông nghiệp để mở đường nên giờ tôi không còn đất làm ruộng nữa. Tôi đã dùng tiền thu hồi đất đầu tư mở quán bán tạp hóa được mấy năm rồi. Giờ tôi lại thấy thật may vì làm nông nghiệp vất vả mà thu nhập lại chẳng đáng là bao nhiêu” (Nữ, 48 tuổi, buôn bán, thôn Tế Xuyên).

Một câu hỏi nghiên cứu khác của chúng tôi về đánh giá của người dân trên địa bàn xã Đình Xuyên, trong 160 người được phỏng vấn có 147 người (chiếm 91,9%) đưa ra đánh giá tích cực về mức sống chung của người dân trên địa bàn xã hiện nay, cụ thể họ đánh giá rằng người dân trong khu vực hiện nay có đời sống kinh tế và mức sống chung rất cao. Mặt khác, cũng có 12 người (chiếm 7,5%) đưa ra đánh giá rằng họ cảm thấy đời sống kinh tế và mức sống chung của người dân trong khu vực xã hiện nay còn chưa phát triển lắm. Duy chỉ có 1 người được điều tra lại đưa ra đánh giá xấu rằng họ cảm thấy đời sống kinh tế và mức sống chung hiện nay của người dân trong khu vực còn thấp. Anh V cho rằng: “gia đình tôi làm nghề

nấu rượu truyền thống nên thu nhập vẫn ổn định, không tăng lên nhiều. Tuy nhiên, tôi mở rộng sản xuất nên cũng là nơi tạo công ăn việc làm cho một số con em trong họ. Gia đình tôi cũng tích cóp mua 1 cái ô tô bán tải để thuận tiện cho việc giao hàng cho các nhà hàng lớn trong thành phố. Giờ đất nông nghiệp không còn nữa nên các cháu nhà tôi chủ yếu dựa vào nghề truyền thống của gia đình mà phát triển, nếu không thích thì tìm các công việc khác ở thành phố mà làm, cứ sáng đi tối về” (Nam, 64 tuổi, thôn Công Đình). (Biểu đồ 2)

Biểu đồ 2: Đánh giá của người dân xã Đình Xuyên về mức sống của người dân trong xã trong thời gian gần đây



Nguồn: Kết quả khảo sát của tác giả năm 2022

Qua câu hỏi nghiên cứu trên cùng những thông tin định tính đã thu thập được, chúng ta có thể thấy hiện nay đời sống sinh kế của người dân trên địa bàn xã Đình Xuyên đang ngày càng ổn định và phát triển, không chỉ về mặt vật chất mà cả về đời sống tinh thần. Mặc dù ảnh hưởng của đô thị hóa đến đời sống của người dân là không thể tránh khỏi, nó cũng đem đến những thay đổi và thách thức khác nhau như khiến nhiều người dân bị mất đi phần đất nông nghiệp của gia đình mình, khiến họ buộc phải chuyển đổi sinh kế sang làm ngành nghề khác. Đô thị hóa còn ảnh hưởng đến xu hướng tìm việc làm và thay đổi sinh kế của người

dân như làm tăng tỉ lệ người dân làm trong ngành thương mại, dịch vụ. Mặc dù sự chuyển dịch kinh tế từ nông nghiệp sang thương mại dịch vụ và công nghiệp này là một dấu hiệu tích cực nhưng chính quyền địa phương không vì thế mà sẽ không quan tâm đến nông nghiệp. Theo anh K - văn phòng Đảng ủy xã: “Mặc dù diện tích đất nông nghiệp trong xã ngày càng thu hẹp, người dân chuyển dần từ nghề nông sang các ngành nghề dịch vụ khác, đời sống của người dân cũng được nâng lên rõ rệt, nhưng chủ trương của xã vẫn rất coi trọng đến nông nghiệp, hướng người dân trong xã xây dựng nông thôn mới, định hướng người dân từ nông dân truyền thống sang nông dân công nghiệp, đảm bảo đời sống việc làm ổn định cho người dân” (Nam, cán bộ xã Đình Xuyên). Điều đó cho thấy chính quyền địa phương xã Đình Xuyên đã luôn cố gắng tận dụng mọi nguồn lực tự nhiên sẵn có để có thể biến khó khăn, thách thức thành cơ hội, từng bước cải thiện đời sống và sinh kế của người dân, từng bước xây dựng xã Đình Xuyên trở thành một xã nông thôn mới.

3. Một vài nhận xét

Sự phát triển của đô thị hóa ở trên địa bàn xã

Đình Xuyên đã tác động tới sự thay đổi sinh kế của người dân, các xu hướng thay đổi sinh kế theo hướng tích cực, đóng góp vào sự chuyển dịch cơ cấu kinh tế từ nông nghiệp sang thương mại dịch vụ, công nghiệp, tiểu thủ công nghiệp, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần. Cùng với đó, các giá trị được bảo tồn và phát huy, các tri thức về khoa học công nghệ, kinh nghiệm, kỹ năng nghề nghiệp, phương thức kinh doanh mới được người dân tiếp thu. Tuy nhiên, đô thị hóa cũng có những tác động tiêu cực tới sinh kế và việc làm của cư dân địa phương, như sự suy giảm các giá trị văn hóa, đạo đức lối sống, chuẩn mực nghề nghiệp, sinh kế. Nhiều hộ gia đình bị thu hồi hết đất sản xuất, được bồi thường một khoản tiền lớn, nhưng không biết sử dụng số tiền được đền bù và tiền hỗ trợ đào tạo nghề hay tạo sinh kế mới, nên mất phương hướng, lúng túng trong hoạt động sinh kế mới khiến cuộc sống trở nên bấp bênh. Để đảm bảo sinh kế bền vững cho người dân trong xã cần có sự kết hợp chặt chẽ giữa chính quyền, các hội, phường và người dân để khắc phục những điểm yếu, nâng cao sinh kế cho người dân hơn nữa ■

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN:

¹Michael Leaf (2010), Đô thị hóa vùng ven và (tái) phân định ranh giới đô thị ở Đông Nam Á, Kỷ yếu hội thảo Quốc tế lần thứ 3, Việt Nam: Hội nhập và Phát triển, Tập IV, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr 461.

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Bùi Văn Tuấn (2015), *Thực trạng và giải pháp đảm bảo sinh kế bền vững cho cộng đồng dân cư ven đô Hà Nội trong quá trình đô thị hóa*, Luận án Tiến sĩ ngành Văn hóa học, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội.
2. Bùi Văn Mạnh (2019), Du lịch và đảm bảo sinh kế cho người dân trong khu di sản, *Tạp chí Du lịch*, (10), tr.50-51.
3. Nguyễn Thị Thuận An (2012), *Đánh giá ảnh hưởng của việc thu hồi đất, giải phóng mặt bằng tới sinh kế của người dân tại dự án xây dựng khu đô thị mới quận Hải An, thành phố Hải Phòng*, Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Khoa học Tự nhiên, Đại học Quốc gia Hà Nội.

4. Michael Leaf (2010), *Những biên giới đô thị mới: Quá trình đô thị hóa vùng ven đô và (tái) lãnh thổ hóa ở Đông Nam Á*, *Việt Nam học*, Kỷ yếu Hội thảo quốc tế lần thứ 3, Việt Nam: Hội nhập và Phát triển, Tập IV, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, tr 461.

Ngày nhận bài: 8/3/2022

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 5/4/2022

Ngày chấp nhận đăng bài: 15/4/2022

Thông tin tác giả:

ThS. NGUYỄN THỊ MINH THÚY

Giảng viên khoa Xã hội học

Trường Đại học Công đoàn

IMPACTS OF THE RURAL URBANIZATION ON THE LIVELIHOODS OF PEOPLE LIVING IN PERI-URBAN AREAS

● Master. **NGUYEN THI MINH THUY**

Lecturer, Faculty of Sociology

Trade Union University

ABSTRACT:

The agricultural sector plays an important role in Vietnam and the development of agricultural sector, rural areas and farmers is always concerned by the Communist Party of Vietnam and the Government of Vietnam. The process of rural urbanization, especially in peri-urban areas, significantly changes the countryside and improves the material and spiritual life of farmers. However, along with the process of rural urbanization, the issue of ensuring the livelihood of rural farmers in the process of urbanization plays an extremely important role. This paper analyzes some impacts of urbanization on the livelihoods of communities living in peri-urban areas in the process of urbanization through the case of Dinh Xuyen commune, Gia Lam district, Hanoi. This paper also provides solutions to ensure sustainable livelihoods for peri-urban communities under the urbanization process' impacts in the context of the country's integration and development process.

Keywords: urbanization, livelihoods, rural people living in peri-urban areas.